

*Αναζήτηση της αντικειμενικότητας στο βιβλίο
Σύγχρονης Ιστορίας (για την Γ' τάξη του Λυκείου).
Έκδοση ΟΕΔΒ, 2007, σελ. 9, 158-159, 135,
101-103...*

Προόμιο:

Για κάθε σχολικό βιβλίο που προσφέρει η ώριμη γενιά στα παιδιά της οι διδάσκοντες και οι διδασκόμενοι έχουν δικαίωμα να προσδοκούν κάποιες αρετές διδαξιμότητας¹:

- Να είναι το βιβλίο γραμμένο σε γλωσσική μορφή υποδειγματική ως προς το ύψος και το ήθος του λόγου.
- Να έχει ακρίβεια επιστημονική, να εκφράζει την αλήθεια², όσο είναι αυτή εφικτή και αποδεκτή.
- Να εκφράζεται με σαφήνεια όρων³ και πληρότητα λόγου και να περιέχει τόσα στοιχεία, όσα κρίνονται μαθησιακά αφομοιώσιμα κατά τη διάρκεια του πραγματικού διδακτικού χρόνου.
- Να είναι διατυπωμένο το βιβλίο με ειδική προσπάθεια για αντικειμενικότητα, ειδικά όταν αυτό αναφέρεται σε θέματα ιστορικά, στα οποία διαφαίνονται σκέψεις-κίνητρα-αποφάσεις-πράξεις ανθρώπων (ατομικές-συλλογικές) και ενδέχεται να προκαλούν στοχασμούς για ζητήμα-

τα της κοινωνίας σημαντικά, πρό-
σφατα και διαχρονικά.

Με τέτοιες σκέψεις και προσδοκίες μελέτησα όσο μπορούσα νηφάλια και προσεκτικά το καινούργιο βιβλίο Ιστορίας για τους εφήβους της Γ' τάξης του Λυκείου, γραμμένο από έμπειρους και καταξιωμένους, κατά την εκτίμησή μου, ειδικούς ιστορικούς. Κατά την προσπάθεια της ανάγνωσης είχα ποικίλα συναπαντήματα με διατυπώσεις που με προβλημάτισαν, ίσως γιατί η προπαιδεία μου ήταν ανεπαρκής, ίσως γιατί οι συγγραφείς του βιβλίου έκαναν καλύτερες επιλογές για τη δική τους πορεία. Μεταφέρω, λοιπόν, μερικά δείγματα, με όση μπορώ ακρίβεια αντιγραφής, για να μπορείτε να κρίνετε σεις σε ποιο βαθμό είναι η κρίση μου αντικειμενική για την ποιότητα γραφής.

Συγκεκριμένα, μερικά μόνο δείγματα γραφής από το σχολικό βιβλίο:

1. Από την πρώτη σελίδα που προσφέρουν οι συγγραφείς στον αποδέκτη του βι-

βλίου (σελ. 9 του βιβλίου) ως πεδίο μαθησιακής εκκίνησης αντιγράφω: «Ο φιλελευθερισμός και ο εθνικισμός υπήρξαν οι κυρίαρχες ιδεολογίες του 19ου αιώνα και ο άξονας γύρω από τον οποίο κινήθηκαν οι λαοί για την εξασφάλιση της πολιτικής και της εθνικής τους ανεξαρτησίας. Έτσι δημιουργήθηκαν νέα κράτη στην Ευρώπη...»

Υποθέτω ότι με αυτή τη διατύπωση εννοούν και τη δημιουργία και πορεία του Νεοελληνικού Κράτους κατά το 19ο αι. (Επανάσταση του '21, συνθήκες Ανεξαρτησίας, που υπογράφηκαν το 1830, 1832, ψήφιση κειμένων συνταγματικών κατά τη διάρκεια της Επανάστασης 1821-32 και αργότερα 1844...). Αλλά ο εθνικισμός ήταν η κυρίαρχη ιδεολογία των αγωνιστών το 1821, των δημιουργών της Φιλικής Εταιρείας (που ιδρύθηκε το 1814 και προετοίμασε ιδεολογικά τους αγωνιστές) ή ο εθνισμός, η εθνική συνειδηση των αγωνιστών: Ο εθνικισμός εγκλείει αισθήματα περιφρόνησης και εχθρότητας για τα άλλα έθνη. Μπορούμε να δεχτούμε κάτι τέτοιο ως κίνητρο δράσης των ιδρυτών της Φιλικής (Σκουφά, Τσακάλωφ, Ξάνθου), των αγωνιστών του 1821 (Αθανασίου Διάκου, Οδυσσέα Ανδρούτσου, Κ. Κανάρη...): Μήπως ήταν ωραία ευκαιρία για τους συγγραφείς, που απευθύνονται σε εφήβους την παραμονή της πολιτικής ενηλικίωσής τους, να επιχειρήσουν –έστω και με μια υποσημείωση ή ένα παράθεμα από τον Αλ. Δελμούζο⁴– να δώσουν μια διευκρίνιση εννοιολογική ανάμεσα στις έννοιες εθνισμός (γήνια αφοσίωση των ανθρώπων στο έθνος τους, στην κοινωνία τους) και εθνικισμός (που εκφράζει αισθήματα αρνητικά);

Με το ίδιο πνεύμα –και για λόγους άλλους– μήπως έπρεπε οι συγγραφείς

σχολικού βιβλίου να προβληματιστούν για την ορθότητα της χρήσης του όρου εθνικισμός στο απόσπασμα που πήραν από το έργο του E. Burns και το παραθέτουν στη σελ. 13-14 του δικού τους βιβλίου: Γιατί τα κινήματα ανεξαρτησίας των λαών δεν εγκλείουν κατ' ανάγκην αισθήματα περιφρόνησης για τους άλλους λαούς, αλλά οπωσδήποτε εκφράζουν το αίτημα της ελευθερίας για κείνους που επαναστατούν και αναγνωρίζουν το ίδιο δικαίωμα στους άλλους.

2. Όταν ρώτησα για το ίδιο βιβλίο τη γνώμη φίλου εκπαιδευτικού, που διδάσκει από αυτό τη Σύγχρονη Ιστορία στο σχολείο του, άκουσα με ικανοποίηση ότι τούτες τις μέρες (μέσα του Νοέμβρη) με τη σύμφωνη γνώμη των μαθητών του αφιέρωσε μια ώρα διδασκαλίας στη σχετική ενότητα του σχολικού βιβλίου (σελ. 158-159): «Δικτατορία των συνταγματαρχών (1967-1974)». Από εκεί (σελ. 159) αντιγράφω: «Ο ελληνικός πολιτικός κόσμος αντιτάχθηκε έντονα και αντιστάθηκε στη δικτατορία...» (καταγράφονται 4 ονόματα της πολιτικής ηγεσίας του εσωτερικού πολιτικού χώρου, δυο ονόματα πολιτικών που ο ένας αποδοκίμασε από το εξωτερικό και ο άλλος οργάνωσε στο εξωτερικό Κίνημα κατά της γούντας, και δυο ακόμη ονόματα του καλλιτεχνικού χώρου, που αξιοποίησαν την τέχνη τους από το εξωτερικό κατά της δικτατορίας)... «Από τις πράξεις αντίστασης στο εσωτερικό ξεχωρίζει η απόπειρα του Αλέκου Παναγούλη... Το Μάιο του 1973 απέτυχε η προσπάθεια του Πολεμικού Ναυτικού... Κορύφωση του αντιστασιακού αγώνα αποτέλεσαν οι φοιτητικές εξεγέρσεις της Νομικής Σχολής στην Αθήνα... και του Πολυτεχνείου... Πολλοί πολίτες βρήκαν το θάνατο... Τον Ιούλιο του 1974

ο Ιωαννίδης προσπάθησε να ανατρέψει το Μακάριο στην Κύπρο. Ακολούθησε η τουρκική εισβολή...».

Μερικές απορίες κοινού αναγνώστη αυτής της παραγράφου, η οποία αναμένεται να έχει γραφεί (σε σχολικό βιβλίο) με όποιες αρετές προσημακά σημειώσαμε (δηλαδή με γνώση αυτοσύτη, με αντικειμενικότητα, με σαφήνεια, με πληρότητα...):

- Δε νοούνται ότι «αντιτάχθηκαν» στη δικτατορία όσοι φυλακίσθηκαν ή εξορίστηκαν, όσοι απολύθηκαν από τις θέσεις τους ή δε διορίστηκαν για λόγους πολιτικούς /κοινωνικών φρονημάτων;
- Δεν αντιτάχθηκαν οι συγγραφείς των 18 Κειμένων;
- Δεν κρίθηκαν άξιοι να μνημονευτούν επωνύμως – μαζί με τους παραπάνω 6 , που εγώ παρέλειψα εδώ να ονομάσω από σεβασμό, κάποιος Μανδηλαράς, κάποιος Καράγιωργας κάποιος Σημίτης, κάποιος Γεώργιος-Αλέξανδρος Μαγκάκης; Κάποιος του αριστερού πολιτικού χώρου; ...
- Και κάτι άλλο: ο Ιωαννίδης «προσπάθησε να ανατρέψει το Μακάριο» ή οργάνωσε πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου, που από καλή τύχη διέφυγε δεύτερη φορά δολοφονική ενέργεια;
- Είναι αλήθεια ότι θυμήθηκαν τον τότε πρόεδρο της ΕΔΑ (της Ενιαιάς...) με ένα παράθεμα που καταχώρισαν στη σελ. 159 (κάτω δεξιά). Κι εκείνος με την πραότητα και την ταπεινοφροσύνη που τον χαρακτήριζαν είπε: «ότι δε νόμιζε ότι ήταν σπουδαίο να μιλήσουν για την προσωπική του εμπειρία όσο επώδυνη και αν ήταν». Ωραίο, ευγενικό, πηγαίο από την ιδεολογία του ηγέτη ράπισμα...

3. Επειδή πλησιάζει Δεκέμβρης αναζητώ στο ίδιο βιβλίο Ιστορίας (Νεότερος και Σύγχρονος Κόσμος), που προορίζεται για τον ιστορικό φωτισμό των μαθητριών / μαθητών της Γτάξης του Λυκείου, ένα τίτλο που θυμίζει ένα Δεκέμβρη τραγικό της πρόσφατης Ιστορίας μας (το 1944) και αντιγράφω από τη σελ. 135: «Η πολιτική κρίση στην Ελλάδα και τα Δεκεμβριανά». Παρακαλώ διαβάστε προσεκτικά: «Παράλληλα με την κοινή στόχευση (των διαφόρων αντιτασιακών δυνάμεων) εναντίον του κατακτητή διατυπώνονταν, ήδη από το 1943, δυο διαφορετικές προτάσεις με αναφορά στην μεταπολεμική πορεία και της Ελλάδας. Θα επιλεγόταν η οδός της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, που εφαρμοζόταν στη Δύση, ή εκείνη του υπαρκτού σοσιαλισμού, που είχε υιοθετήσει η Σοβιετική Ένωση; Υπέρ της πρώτης επιλογής τασσόταν η εξόριση Ελληνική Κυβέρνηση και ένα μέρος των αντιτασιακών δυνάμεων στο εσωτερικό της κατακτημένης Ελλάδας· υπέρ της δεύτερης φάνηκε, ολοένα και περισσότερο με την πάροδο του χρόνου, να κλίνει η ισχυρότερη ένοπλη αντιστασιακή οργάνωση, το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Το πολιτικό παράγωγο του, η «Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης» είχε συγκροτηθεί στην ορεινή Στερεά Ελλάδα στις 10 Μαρτίου 1944. Η επίκληση βραχυπρόθεσμων στόχων από τους πρώτους ή τους δεύτερους δεν ακρούσε τελικά, για να επικαλύψει τον διαφορετικό στρατηγικό προσανατολισμό που τους κατηύθυνε». Απορίες κοινού προσεκτικού αναγνώστη;
- Ποιος ήταν ο κοινός στόχος και ποιες οι κοινωνικές ομάδες που είχαν «κοινή στόχευση»;

- Γιατί στο κείμενό τους οι συγγραφείς ονομάζουν μία μόνο «ένοπλη αντιστασιακή οργάνωση» (ΕΑΜ-ΕΛΑΣ):
 - Δυσκολεύονται ή διστάζουν να ονομάσουν άλλη, που αποτέλεσε το άλλο «μέρος των αντιστασιακών δυνάμεων στο εσωτερικό της κατακτημένης Ελλάδας» (κατά την εκτίμηση των συγγραφέων):
 - «Υπέρ της πρώτης επιλογής τασσόταν η εξόριστη Ελληνική Κυβέρνηση και ένα μέρος των αντιστασιακών δυνάμεων στο εσωτερικό της κατακτημένης Ελλάδας): Ποιοι; Τι μπορεί να απαντήσει ο υπεύθυνος δάσκαλος στον έφηβο ακροατή του; Αντιλαμβάνονται οι υπεύθυνοι συγγραφείς σε πόσο δύσκολη θέση φέρνουν τον αδών συναδέλφο τους; Τι προλαβαίνει να πει για την Π.Ε.Ε.Α., για κάποιον Αλέξ. Σβάλιο; ...
 - Σε τι αναφέρονται οι εγγράμματοι και πολυμαθείς συγγραφείς του σχολικού βιβλίου με τη φράση, «επίκληση, βραχυπρόθεσμων στόχων»; Τι μπορεί να απαντήσει ο δάσκαλος στην αίθουσα, όπου ενδέχεται να δεχτεί τέτοιες απορίες από ακροατήριο εφήβων διψασμένων για ολοκλήρωση του στοχαστικού λόγου, της «συλλογιστικά» δομημένης αφήγησης των συγγραφέων; (Πρωσωπικά ομολογώ ότι αδυνατώ να απαντήσω. Οι αξιότιμοι συγγραφείς αναλογίστηκαν τις συνέπειες που έχει για το κύρος του δασκάλου και της εκπαιδευτικής Υπηρεσίας γενικά η δήλωσή: «αδυνατώ».)
 - Μπορεί κάποιος να υποστηρίξει ότι η παράγραφος αυτή σχολικού βιβλίου (την οποία δώσαμε με ακριβή αντιγραφή: «Παράλληλα...κατηύθυνε») έχει κάποια από τις αρετές του επιστημονικού λόγου, τον οποίο προσδοκούν και ελέγχουν οι έφηβοι και απαιτούν: σαφήνεια, πληρότητα, λογικό ειρμό με πειστικότητα και αντικειμενικότητα:
 - Τι γνώμη έχουν οι ευπαιδευτοι συγγραφείς και κριτές και άλλοι υπηρειακά «αρμόδιοι»:
4. Από τη σελ. 136 του ίδιου σχολικού βιβλίου αντιγράφω: «Η απελευθέρωση της Αθήνας (12-Οκτωβρίου 1944) συνοδεύτηκε από ενδοκυβερνητικές διαφωνίες και τελικά από την παράτηση των εκμικτών υπουργών, με αποτέλεσμα να συγκροστούν το Δεκέμβριο του 1944 στο κέντρο της Αθήνας οι φιλοκυβερνητικές δυνάμεις... με τις δυνάμεις το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ».
- Απορίες προς τους συγγραφείς:
- Ήταν η σύγκρουση αποτέλεσμα της παράτησης των εκμικτών υπουργών ή η παράτηση ήταν συνέπεια των ενδοκυβερνητικών διαφωνιών -που δεν τις μνημονεύουν και του εναγκαλισμού της Κυβέρνησης από τους Βρετανούς «απελευθερωτές», που από το β δεκαήμερο του Οκτωβρίου «είχαν κατανείμει την επιρροή τους» στη χώρα μας (σελ. 134 του σχολ. βιβλίου);
 - Η σύγκρουση στο κέντρο της πρωτεύουσας άρχισε με κάποια πράξη βίας από τους υπουργούς του ΕΑΜ και τον κόσμο που εκπροσωπούσαν ή με το χιματοκύλισμα που προκάλεσε η παρέμβαση της όποιας κυβερνητικής ένοπλης δύναμης εις βάρος άοπλων διαδηλωτών στις 3 του Δεκεμβρη στην Πλατεία Συντάγματος;
 - Έτυχε να έχουν διαβάσει οι «εκλεκτοί» στα Απομνημονεύματα του σερ Ουίνστον Τσόρτσιλ, τότε πρωθυπουργού της Βρετανίας, ότι εκεί-

νος πρόβλεπε (από τη σκοπιά του και για τους λόγους του) σύγκρουση με το ΕΑΜ και φρόντιζε να επιλέξει την κατάλληλη ώρα και θέση⁵:

φωνίας του Μονάχου 1938... και για άλλα πολλά.

Φ. Κ. Βώρος

5. Μια ακόμη απορία για νουσίμους (νουνεχείς) και ευαίσθητους για την παιδεία τους αναγνώστες: Ποιες προσδοκίες ιστορικής παιδείας (για καλλιέργεια ιστορικής συνείδησης και κρίσης) μπορούμε να έχουμε, αν προσφέρουμε στους νέους κείμενα έτσι περίτεχνα (ή) και ελλειμματικά (κατά τη γνώμη μου, βέβαια):

Ποιες οι πιθανότητες παιδείας από κείμενα τόσο ελλειμματικά, κατά τη γνώμη αναγνώστη, που επικαλείται την κρίση σας;

- Ο αποδέκτης έφηβος αδυνατεί να παρακολουθήσει και αδιαφορεί... (ιστορική απαίδεια).
- Επιχειρεί να ερμηνεύσει την ελλειμματική δομή ή δόμηση και κυράζεται, οργίζεται, αποστρέφεται... (άρνηση Παιδείας).
- Κάπου υποπτεύεται ίσως τα κίνητρα γραφής, που δεν τον πείθουν, και στρέφεται σε άλλα αναγνώσματα/ακροάματα, που τον γοητεύουν, έστω και αν είναι μονόπλευρα και όχι αντικειμενικά (αντίστροφη πορεία Παιδείας). Και
- Διαμορφώνει στάση αμφιβολίας για την αντικειμενικότητα της σχολικής ιστορικής παιδείας και την αξιοπιστία της «ώριμης» γενιάς απέναντί του.

Ανάλογα με τις απαντήσεις που θα δοθούν, θα επανέλθουμε για θέματα του σχολικού βιβλίου ποικίλα, λ.χ.

- Για τα συσώρευση ύλης που δεν είναι δυνατό να διδαχτεί κατά τον διαθέσιμο σχολικό χρόνο (π.χ. σελ.101-103).
- Για τον τρόπο παρουσίασης της Συμ-

Σημειώσεις

1. Να μπορεί ο δάσκαλος να το διδάξει και ο μαθητής να το κατανοήσει στα πλαίσια του διδακτικού σχολικού χρόνου. Αναλυτικά στοιχεία υπάρχουν σε άρθρο ειδικό στο περιοδικό «Νέα Παιδεία», τεύχος 89.

2. Για τις περιπέτειες της αλήθειας είχε γράψει ειδικό άρθρο ο Bertold Brecht με τίτλο: «Πέντε δυσκολίες για να βρει κανείς και να γράψει την Αλήθεια». Περιέχεται στο βιβλίο Πολιτικά Δοκίμια, που έχει μεταφραστεί στη γλώσσα μας

3. Ιδιαίτερα όταν πρόκειται για όρους των επιστημών και μάλιστα των κοινωνικών.

4. Αλ. Δελμούζου, Μελέτες και Πάρεργα, τ. 1, σελ. 31. Επίσης στο Διαδίκτυο, www.voros.gr, όπου δοκίμιο με τον τίτλο: «Συμβολή στην Ιστορία της έννοιας του Έθνους».

5. Από το βιβλίο του Β. Μαθιόπουλου, *Ο Δεκέμβρης του 1944*, σελ. 120, αντιγράφουμε μερικές διαφωτιστικές σκέψεις του Τσόρτσιλ (Απομνημονεύματα, τ. 6ος, σελ. 286-8): «Κατά τη γνώμη μου, αφού πληρώσαμε ένα τέτοιο αντίτιμο στη Ρωσία, για να έχουμε ελευθερία δράσεως στην Ελλάδα, δεν πρέπει να διστάσουμε να χρησιμοποιήσουμε τα βρετανικά στρατεύματα... Αυτό σημαίνει ότι τα βρετανικά στρατεύματα θα πρέπει οπωσδήποτε να παρεμβαίνουν, για να ελέγχουν παράνομες εκδηλώσεις... Ελπίζω να φτάσει σύντομα η ελληνική ταξιαρχία και δεν θα διστάσει και να πυροβολήσει, όταν παραστεί ανάγκη... Χρειαζόμαστε άλλες οκτώ έως δέκα χιλιάδες άνδρες πεζικού για να κρατήσουμε την πρωτεύουσα και τη Θεσσαλονίκη... Περιμένω οπωσδήποτε μια σύγκρουση με το ΕΑΜ και δεν θα πρέπει να την αποφύγουμε, υπό τον όρο να διαλέξουμε καλά το έδαφός μας» (χρόνο-χώρο).